

ODNOS GLAGOLJAŠKOG CRKVENOG I SVJETOVNOG NARODNOG PJEVANJA U KVARNERSKOM PODRUČJU

Vinko Žganec

Pitanjem o kojem danas govorim počeo sam se baviti još godine 1914. Tada sam pročitao u muzičkom časopisu »Sv. Ceciliji« 1914. na str. 35. i dalje članak fra Ignacija Radića iz Krka pod naslovom »Staroslavensko crkveno pjevanje u biskupiji Krčkoj«. Pisac ondje piše da u svim krčkim crkvama dijelove mise — Gospodi pomiluj, Slava, Vjeruju, Svet, Ag'nče Božji — redovito pjeva sav narod. O tom pjevanju pisac kaže da je »sasma primitivno, kreće se u opsegu od četiri glasa na način naših primorskih dvojkinja (diple) i sopele«. Navodi dalje, koliko je njemu poznato, muzičku ljestvicu narodnog primorskog pjevanja nije još nitko dešifrirao, a još manje njene napjeve harmonizirao. Pokušao je to učiniti Kuhač u pjesmi »Vrbniče nad morem«, ali nije ni najmanje uspio. I dodaje doslovno k tome još i ovo: »U tom omeđašenom opsegu kreću se uvijek iste ,samo tempom različite melodije, i to silno monotono i razvučeno. Zadnja nota redovito traje dok najjači pjevač potpuno isprazni zrak u plućima, ako ga drugi slabiji ne presiječe. Pjeva se na sve grlo, pjeva muško i žensko, staro i mlado. Nije mi nikada uspjelo da skrpam bilo kakvi akord i da pratim na orguljama taj u pravom smislu glazbeni 'curiosum'«. Dodaje još, da kao što on sam tako i svaki Bodul u tom pjevanju osjeća posebnu neku čar koja nam svima dolazi iz neke davne davnine.

To je prvo pitanje ili problem, koji je pisac toga člančića dodirnuo, a to je sama muzička tonska osnova toga i takva pjevanja, to je zapravo muzička ljestvica i način harmoniziranja melodija u toj ljestvici.

Odmah nakon toga pisac se pozabavio i s drugim problemom, koji je u vezi s prvim pitanjem, a to je način na koji bi se moglo »popraviti i usavršiti« crkveno glagoljaško pjevanje po pravilu gregorijanskog koralna na otoku Krku. Na to pitanje je naš fra Ignacije Radić imao već gotov odgovor i neke činjenice, koje su se na tom području dogodile, bile su već tu. Najprije navodi da je Staroslavenska akademija,

koju je kod Krčke biskupije osnovao pokojni biskup dr Mahnič, među ostalim svojim dužnostima uzela i zadatak da će ta Akademija nastojati »da bi se glagoljaško pjevanje popravilo i usavršilo po pravilu grgurskog (gregorijanskog) korala«.

U reformu glagoljaškog pjevanja bio je angažiran Čeh dr Josip Vajs, koji je pripremio i godine 1904. u nakladi Staroslavenske akademije izdao štampom »Ob'šte pēsni misē«, dijelove pjevane mise na staroslavenskom jeziku u koralnim i figuralnim melodijama. To njegovo djelo sadržava tri mise i misu za mrtve prema regensburškom koralnom izdanju na melodije gregorijanskog korala. Iza poznatog »Motu proprio« pape Pija X o crkvenoj glazbi rečeni dr J. Vajs priredio je i u Pragu štampao tri glagoljske mise u figuralnim notama, tj. u transkripciji iz koralne notacije u suvremeno notno pismo načinom na koji su francuski solemci transkribirali u nekim izdanjima koralne napjeve. Osim toga izdao je dr Vajs još neke staroslavenske crkvene pjesme na isti način. Fra Ignacije opisuje koje je poteškoće imao dr Vajs pri tome poslu jer je morao gregorijanske melodije adaptirati staroslavenskom jeziku koji se razlikuje i po svom akcentu i po broju slogova pojedinih riječi i čitavih fraza koje ta mjesta imaju u latinskom jeziku. Ipak te dvije poteškoće bile su kako-tako svladane, ali reforma crkvenog glagoljaškog pjevanja naišla je na jednu zapreku koje se nije mogla prebroditi, barem ne u svim crkvama, na sreću glagoljaške misli. Razlog je bio u prvom redu pomanjkanje **orgulja**, ali ta bi se zapreka s vremenom bila uklonila, ali nije bilo »orgulja i pjevača«, kako Ignacije Radić obrazlaže neuspjeh. Za pjevanje svakako treba u prvom redu imati pjevače, a te melodije, koje su se htjele nametnuti tom reformom naš narod nije mogao shvatiti i jednostavno ih nije prihvaćao. **Reformirano** staroslavensko glagoljaško pjevanje narod zaista nije prihvatio, i zaista, na svu sreću, jer bi se prihvatanjem bila uništila dragocjena kulturna baština hrvatskog glagoljaštva, koja je tu bila očuvana i koja traje još i danas. Ja sam osobno uvjeren da se glagoljaštvo sačuvalo do danas, ne samo zbog narodnog jezika, nego i zbog narodnog pjevanja. **Melodije** i poseban način njihova pjevanja nijesu bili na posljednjem mjestu kao faktori koji su nam do današnjih vremena prenijeli naše staroslavensko bogoslužje i staroslavenski jezik.

Zato melodijama, koje slušamo u glagoljaškom pjevanju, moramo posvetiti gotovo istu pažnju kao i samom jeziku jer se jedno bez drugoga do danas ne bi uspjelo sačuvati na životu.

Pročitavši taj članak fra Ignacija Radića, ja sam se zainteresirao za to krčko crkveno pjevanje, koje je tako slikovito u tom prikazu bilo opisano, pa sam piscu skoro iza toga pisao kako bih se i ja želio upoznati s tim načinom pjevanja. Zamolio sam ga da mi pošalje nacrt svoje transkripcije neke melodije, pa ću mu ja možda moći dati kakvo objašnjenje. Veoma žalim da koncept toga pisma nisam sačuvalao. Ali sam sačuvalao originalno pismo kojim mi je Radić odgovorio. Njegov odgovor nosi datum iz Krka 21. V 1914. a glasi doslovno ovako:

»Veoma rado odazivljam se Vašoj molbi, jer i mene kao Bodula zanima ono pjevanje koje sam sa majčinim mlijekom usisao.

Jesam li uspio da na papir prenesem tu naravnu primitivnu ljestvicu? Narodno pjevanje svakako poznam jer ga duboko u srcu čutim, ali prenijeti ga na mrtve kajde je ipak malo teško. Jedino ga narod može dovoljno odraziti u svojem pjevu. Nu eto Vam mojeg pokusa, pak bit će mi mило ako ga s prof. Duganom harmonizirate, te ako mi i jedan primjerak pošaljete.

Sve se bodulske melodije crkvene i svjetske kreću isključivo o ovoj ljestvici: mijenja se tempo al nikako opseg glasova. Tempo je inače veoma rastezljivo i nestalno. Ja sam u tom pogledu onako zabilježio kako mi se činilo da je dobro; al vjerujte mi da u tomu narod je veoma nedišipliniran kad pjeva prema svojem čuvstvu.

S osobitim štovanjem odani fra Radić.«

Prilog pisma, melodija neke pjesme stavljena u note, nije mi se sačuvala, pa je sada ne mogu rekonstruirati. Već sam zaboravio da li sam odmah po primitku toga pisma ili kasnije pristupio rješavanju Radićeve zagonetke. Glavno je da sam pitanje riješio i napisao člančić za Svetu Ceciliju¹ pod naslovom »Tako zvana istarska ljestvica«. Poslao sam ga redakciji »Svete Cecilije« iz mjesta mog tadanjeg službovanja, Dekanovca u Međimurju. Moje riješenje glasilo je da je ljestvica u kojoj su sastavljene one melodije, koje nije mogao Radić ni fiksirati, niti naći za njihovu pratnju odgovarajuće harmonije, u osnovi frigijska ljestvica iz sustava starocrkvenih ljestvica, ali u **netemperiranoj** intonaciji.²

Dakle, još jednom, da točno ustanovim, kako sam u svome članku »Tako zvana istarska ljestvica« 1921. godine došao do osnovnog zaključka da se tu radi o dvije temeljne stvari:

a) da je ta tzv. istarska ljestvica **frigijski modus** u srednjovjekovnom sustavu starocrkvenih ljestvica, i

b) da je njezina intonacija **netemperirani sustav** izvan temperiranog sustava klasične glazbe.

Sve drugo što su do mene i poslije mene kazali drugi glazbeni pisci o toj muzičkoj ljestvici, ja sam to opisao koliko sam preciznije mogao kronološkim redom njihovih izjava.³ To su ovi muzikolozi: Franjo Kuhač, Matko Brajša-Rašan, dr Božidar Širola, Stanislav Preprek, Ivan Matetić Ronjgov,⁴ Franjo Dugan St., Josip Slavenski, Anton Dobronić, Ivan Kirigin, Nedjeljko Karabaić i dr Ervin Koschmieder (univ. prof. iz Münchena). O izjavi svakoga od tih pisaca dao sam tamo svoje primjedbe i svoju ocjenu, tako da se kod svakoga vidi što je sa svoje strane pridonio raščišćavanju muzičkog problema istarske ljestvice. Gotovo najopširnije sam komentirao Matetićeve izjave⁵, koji je kao Istranin bio najkompetentniji diskutant među ostalima. Prema tome ono što sam tamo kazao ne treba ovdje ponavljati.

A sada da se osvrnem na još jednu tvrdnju Ignacija Radića iz njegova pisma od 21. V 1914. godine. On je tvrdio kako »se sve bodulske melodije, crkvene i svjetovne, kreću isključivo u ovoj ljestvici, mijenja se tempo al nikako opseg glasova. Tempo je inače veoma ras-tezljivo i nestalno...«

Tu zapravo treba da uočimo kako on smatra tu istarsku ljestvicu ljestvicom i SVJETOVNE i CRKVENE (glagoljaške) muzike. To se samo tako čini, ali nije tako. Samo nešto od te ljestvice nalazi se i u crkvenoj (glagoljaškoj) glazbi. Što je to »nešto«, to ne možemo još sada precizno utvrditi. To će se moći kazati tek onda kad se cjelokupni kompleks pitanja glagoljaškog pjevanja privući. A do toga smo još danas dosta daleko. To će se skoro vidjeti iz daljeg izlaganja.

Mi smo danas u dosta sretnim prilikama, jer već imamo veoma mnogo snimljenog materijala s područja glagoljaškog pjevanja. Zato bismo mogli odmah prići k naučnom proučavanju svih problema glagoljaškog pjevanja, ali je prije svega potrebno sve snimke dešifrirati s magnetofonskih vrpca. Skoro ništa dosad nije na tom području učinjeno.

Snimali su ovi stručnjaci:

a) Vinko Žganec godine 1955. 18 dana u mjestima: Malinska — Dubašnica, Omišalj, Punat, Jurandvor, Baška, Vrbnik, Dobrinj; zatim opet 1956. godine 10 dana u Baškoj Dragi, Baškoj, Krku, Banjolu, Loparu i Novalji; zatim 1957. osam dana u Trogiru, Lanišću i Pazinu; opet 1959. godine 15 dana u Hvaru, Starom Gradu, Brusju, Jelsi i Svirču; pa opet 1961. i 1962. godine u Hvaru, Brusju, Prekom i Ugljanu 4 dana. Ukupno 21 kolut po 350 m dužine vrpce, sve snimljeno u dva pravca u ukupnom trajanju od oko 30 sati pjevanja.

b) Stjepan Stepanov snimao je 1963, 1964. i 1965. godine u mjestima: Korčula, Čara, Ston, Kaštela: Lukšić, Kambelovac, Stari, Sućurac, Štafilić, zatim u mjestima Solin, Vražić, Rogoznica, Primošten, Komiza, Vis Prvić Luka, Šeparac i Vodice.

c) Jerko Bezić snimao je 1964. godine 14 dana u mjestima Petrčane, Pridrage kod Novigrada, Novi Vinodolski, Pag, Orlec.

d) Mato Lešćan snimao je tri dana u Omišlju 1964. godine.

Sav taj golem materijal skupljen je i zasad pohranjen u arhivi Staroslavenskog instituta u Zagrebu. Područje, na kojem je glagoljaško pjevanje već registrirano, odnosno snimljeno, veliko je, ali treba još mnogo osnovnog rada na snimanju da se snimi sve, što će biti od koristi i potrebe da se prouči do kraja.

Ja sam u svojim izvještajima o terenskom radu redovno i opetovano predlagao kako je potrebno da Staroslavenski institut proširi svoj rad i na područje glagoljaškog pjevanja. Najprije da stvori jedno ili više radnih mjesta za muzikološke stručnjake, koji bi taj posao radili u početku na transkripciji snimaka, a kasnije i na analizi napjeva. Dosada međutim nije nijedan moj prijedlog prihvaćen u Staroslavenskom institutu. To je i glavni uzrok što se kod nas još ozbiljno nije pristupilo znanstvenom proučavanju glagoljaškog pjevanja s gle-

dišta muzikološke nauke, pa se još nije dosad riješilo ni čisto povijesno pitanje o postanku glagoljaških melodija.

Ja sam u svojoj navedenoj knjizi u vezi s porijeklom glagoljaškog pjevanja⁶ naveo nekoliko mogućih izvora, odakle ono vuče svoje korijene, ali to su bile uglavnom pretpostavke. Ja ću nešto kasnije o tome kazati više, a sada prije toga želim dodirnuti odnos glagoljaškog pjevanja (**crkvenog**) prema **svjetovnim** pjesmama (u »istarskoj skali«), a to zbog toga što fra Ignacije Radić tvrdi da obje te vrste bodulskog pjevanja imaju za osnovu istu **muzičku skalu**, koju on nije mogao dešifrirati.

Evo **razlika** među njima, kako sam ih na temelju svoga rada mogao dosad ustanoviti:

a) **muzička skala nije ista** u crkvenom pjevanju kao i u svjetovnom,

b) glagoljaško crkveno pjevanje izvodi se uglavnom **jednoglasno**, a svjetovno isključivo **dvoglasno**, i to samo po **два čovjeka** i ujedno samo u **dvije dionice**.

Crkveno sadržava i tzv. **recitiranje** melodijsko s raznim vrstama kadenciranja pod kraj pojedinih melodijskih fraza. Tu već i sama okolnost, što pjeva jedan čovjek, principijelno pretpostavlja jednoglasje. No i druge crkvene pjesme pjevaju se jednoglasno, ali tu i tamo pod dojmom svjetovnog dvoglasja podešavaju se katkada i crkvene melodije dvoglasju, različitom od onog koje susrećemo u svjetovnim »bodulskim« pjesmama;

c) **ritam** je (koji fra Radić u svome pismu pogrešno naziva »tempom«) u svjetovnim pjesmama raznolik, ima sve moguće oblike kao i u drugim našim folklornim područjima, a često i mnogo bogatije. U crkvenim pjesmama taj ritam ima mnogo sličnosti s ritmom korala, jednolikog oblika i sadržaja, već prema shemi tekstova u binarima ili ternarima, držeći se principa da uglavnom svaka nota kao **horons protos** ima isto i jednako trajanje.

d) **struktura muzičke forme** svjetovnih pjesama razlikuje se od strukture crkvenih pjesama, time što se svjetovne strofe formiraju prema strogim metričkim pravilima nauke o metrici, pa se tu susrećemo sa simetričkim oblicima pojedinih dijelova muzičke fraze, dok je tekstovna podloga **crkvenog pjevanja prozna**, i kao takva bez simetrije pojedinih dijelova i fraza melodije.

Te razlike nisu jedine, one su ovdje samo prima vista navedene u najbitnijim točkama. Dalja analiza i poredbe svjetovnog pjevanja sa crkvenim pjevanjem sigurno će pokazati i druge razlike. One će biti npr. i razlike u tempu, jer se u novije vrijeme tempo pjevanja izvodi u nekim crkvama brže, pače i mnogo brže nego prije. Prema tome morat će se u konačnoj analizi i razlike te vrste utvrditi kod jednog i drugog pjevanja, crkvenog i svjetovnog.

Što se pak tiče mojih ranijih pretpostavki o porijeklu glagoljaškog pjevanja, ja sam se počeo baviti jednom novom mišlju. Nema li to pjevanje vezu sa pjevanjem **akvilejske patrijaršije**? Na takvo mišljenje

potakla su me predavanja na Međunarodnom kongresu bizantinske muzike, koji se držao mjeseca svibnja 1968. godine u Grottaferrati kod Rima gdje sam i ja održao referat o hrvatskom glagoljaškom pjevanju i njegovom današnjem stanju u Hrvatskoj, pa sam tamo i dobio poticaj da u tom pravcu nastavim svoja istraživanja.

Namjerio sam se u Trstu na jednog vrsnog etnomuzikologa, koji je ranije živio u Istri, u Rovinju, i u kontaktima s njime dobio sam obilne bibliografske podatke o crkvenom pjevanju Akvilejske patrijaršije, pa s tim u vezi i o koralnom pjevanju milanske crkve, o tzv. ambrozijanskom koralu.

Pred nama se dakle otvaraju novi putovi naučnog istraživanja problema našega glagoljaškog pjevanja. Velike nade možemo stavljati u postojanje Staroslavenskog instituta u Zagrebu,⁷ koji je u prvom redu zvan da odgoji i stručnjake i nađe materijalna sredstva za taj rad.

BILJEŠKE O BIBLIOGRAFIJI preporučene za studij pitanja o porijeklu glagoljaškog pjevanja. Podatke o tome pribavio sam preko etnomuzikologa Giuseppe Radole, Trieste, Via duca d'Aosta 14, Italia, komu se ovdje na trudu zahvaljujem. On mi je dao podatke o izvorima za studij iz triju biblioteka:

I Biblioteca Civica di Trieste:

- 1) L. Jelic, *Fontes historici liturgiae glagolitico-romanae*
- 2) G. Dichich, *Rito Veneto antico detto patriarchino*
- 3) *Ritual Rimski istomacien slavinski... po Bartolomeu Kassicin u Rimu... 1640.*
- 4) de Rubeis, *Dissertationes duae... altera de vetustis liturgicis ritibus. Venezia 1754.*
- 5) B. Benussi, *La liturgia slava nell'Istria, Parenzo 1893.*
- 6) *Bogosluzie Slovensko u Istri, Pola 1913.*
- 7) Occioni-Bonaffons G., *La Liturgia slava nell'Istria secondo recentissime pubblicazioni, Venezia 1893.*
- 8) G. Pesante, *La Liturgia slava con particolare riflesso all'Istria, Parenzo 1893.*
- 9) M. Budinich, *L'abolizione della liturgia glagolitica... a Lussin-grande nel 1802, Lussin-piccolo 1913.*
- 10) F. Spesot, *Libri liturgici aquileiesi e rito patriarchino.*
- 11) F. Salata, *L'antica diocesi di Ossero e la liturgia slava, Pola 1907.*
- 12) Kociancic S., *Tractatus de liturgia aquileiensi, in »Folium Dioecesanum« Trieste, uscito a puntate dal 1872 al 1875.*

II Ms. Archivio Diplomatico — Trieste (Biblioteca Civica): *Liturgia Ritus aquilejensis collecta a Petro D. Tomasin.*

III UDINE (Biblioteca civica):

14) P. Borella, *Il Rito ambrosiano*, Brescia, Morcelliana, 1964, pp. 498.

PER IL CANTO AMBROSIANO

15) H. Anglès, *Il canto latino prima di san Gregorio*, in »Storia della Musica II vol. Musica medioevale fino al Trecento, pp. 67—84.

16) E. Welles, *Eastern Elements in Western Chant*, Oxford 1947.

17) E. Cattaneo, *Note storiche sul canto ambrosiano*, Milano 1950.

18) Huglo, Agustoni, Cardine Moneta-Caglio, *Fonti e paleografia del canto ambrosiano*, Milano 1956.

19) G. Bas, *Manuale di canto ambrosiano*, Torino, 1929.

20) *Ambrosiano Canto*, in *Enciclopedia della Musica*, Ricordi, I vol. p. 54.

Knjige pod br. 16, 17, 18, 19 i 20 ne nalaze se u Trstu.

BILJEŠKE:

¹ Vinko Žganec, *Takozvana istarska ljestvica*, Sveta Cecilija, Zagreb 1921, str. 8—1.

² Foto-kopiju toga članka objavio sam i 1962. godine u svojim predavanjima pod naslovom *MUZIČKI FOLKLOR I*, koja sam držao kao predavač muzičkog folkloru na Muzičkoj akademiji u Zagrebu.

³ V. Žganec, op. cit., str 97—98.

⁴ Ivan Matetić Ronjgov, *O istarskoj ljestvici*, Sveta Cecilija, 1925, str. 38—43.

⁵ Tu sam komentirao i ono što je Matetić Ronjgov napisao u uvodu svoje knjige *Čakavsko-primorska pjevanka*, Ronji 1939. U članku *Poslanica prijateljima folkloru*, štampanom u br. 3—4 Dometi, Rijeka str. 69—78, Matetić je napisao i ovu izjavu:

»Jedne nedjelje pođem sa kćerkom do Opatije pa na Veprinac (tu sam 1925. godine u jednoj samotnoj kući tokom osam dana razrađivao problem istarske skale i ona je bila konačno fiksirana baš tu na Veprincu), a onda preko onih veprinačkih brda u Rukavac.

— Čaća, ča još vavek misliš na to? — zapita me kćerka, videći me onako dešperatnoga.

— Vera moja, kako ne ću mislet. Dvajst let san se mučil, išćuć istarsku skalu i — kako znaš — va onoj kuće san ju fiksiral, pak vidiš ča san dobil za plaću. Najviše me boli ona inšpektorica... Najveća moja nada (zapravo jedina) učitelji su, a kakov primer njim dava ona nesrećna ženska...«

⁶ Vinko Žganec, *Podrijetlo melodije hrvatskog glagoljaškog pjevanja*, posebno poglavlje štampano u knjizi: *Muzički folklor I*, 1962. U tom članku su kao mogući izvori glagoljaškog pjevanja na str. 178. navedene ove komponente: a) gregorijanskog ili možda i ambrozijanskog korala s tragovima staroslavenskog modusa, b) ovdje-ondje izvorne kompozicije nepoznatih

kompozitora i c) ilirska komponenta, no najvećma d) utjecaj narodnog folklornog pjevanja svjetovnih pjesama.

⁷ Za magnetofonske snimke glagoljaškog pjevanja koje se nalaze deponirane u Staroslavenskom institutu u Zagrebu (Demetrova ulica 11), zainteresirala se i DISCOTECA DI STATO iz Rima. Ona se meni obratila pismom od 25. lipnja 1968. i ponudila je u zamjenu za naše snimke glagoljaškog pjevanja svoje snimke crkvenog pjevanja s područja akvilejske patrijaršije, u jednakoj količini našeg i njihovog pjevanja. Ja sam to pismo uputio Staroslavenskom institutu u Zagrebu, ali on nije mogao udovoljiti ovoj molbi jer za troškove takve zamjene nema osiguranih financijskih sredstava.

Riassunto

LE RELAZIONI TRA IL CANTO GLAGOLITICO E QUELLO PROFANO SULL'ISOLA DI VEGLIA E NELL'ISTRIA

L'autore descrive nella sua conferenza il canto glagolitico-liturgico nell'Istria e sull'isola di Veglia, come anche sull'altro territorio dell'ittorale croato (Hrvatsko primorje), dove il sudetto canto li esecuiua già da tempi antichi. Egli parla della diversità che esiste tra il canto popolare glagolitico e il canto popolare profano rispetto alla melodia (l'aria), l'intonazione, la struttura musicale della forma (la strofe i il verso libero), l'origine e i sorgenti ai quali il canto glagolitico si è, riguardo alla musica, ispirato. L'autore qui include l'elenco (bibliografico) delle opere etnomusicologiche e in primo luogo di quelle straniere. Porre in rilievo come tra i croati già da tempo si è risolta la questione linguistica del problema glagolitico (l'alfabeto, la lingua e la gramatica) ma la questione del problema della melodia del canto glagolitico non si è sciolta neanche oggi.

L'autore sottolinea che finora (e specialmente nei tempi recenti) si è registrato un gran numero delle melodie glagolitiche, quindi nomina i raccoglitori e le istituzioni scientifiche (tutte a Zagabria) negli archivi delle quali si trova i materiale del canto glagolitico inciso sui nastri magnetofonici. Questo ricco materiale è risultato del lavoro collettivo dell'Accademia jugoslava, dell'Istituto per l'arte popolare e dell'Istituto per la vecchia lingua e letteratura slava.

**Spomenica
gimnazije »Čedo Žic«
u K r k u
1921 - 1971**

**K R K
1971**

KRČKI ZBORNIK

POVIJESNOG DRUŠTVA OTOKA KRKA
PODRUŽNICE POVIJESNOG DRUŠTVA HRVATSKE

SVEZAK 3

Urednički odbor:

dr BRANKO FUČIĆ

PETAR STRČIĆ (glavni urednik)

RIKARD ŽIĆ

RUDOLF ŽIĆ

Urednik ovog sveska:

FRANJO MATEJČIĆ

Slika na koricama:

ANTON DEPOPE (Motiv grba grada Krka)